

בהפכת הכלכלה החופשית

כפנוף לעידוד הצפיחה והתעסוקה במשק הישראלי

נחמיה שטרסלר
עורך בכיר
לכלכלה ולחברה

ולכן קיצץ בהוצאותיה במטרה להשאיר כמה שיותר משאבים לסקטור הפרטי "הרזה", שרק הוא יכול לייצר מקומות עבודה חדשים. ברגע שהוצאות הממשלה ירדו, הוריד נתניהו מיסים (מס הכנסה ומס חברות), כדי לעודד את הפעילות במשק.

הזרוע השנייה של מדיניות נתניהו הייתה מעבר מקצבאות לעבודה. מצד אחד נתניהו קיצץ בקצבאות להבטחת הכנסה ובקצבאות הילדים, ומצד שני הקטין את תשלומי מס ההכנסה – כדי להפוך את העבודה לכדאית יותר, וכך להעביר יותר אנשים מתרבות של קצבאות – לחיי עבודה.

הזרוע השלישית של מדיניות נתניהו הייתה פתיחת צווארי בקבוק במשק כדי לעודד את התחרות. את זאת ניתן להשיג בעזרת רפורמות והפרטות, כמו הרפורמה בנמלי הים והפרטת בנק דיסקונט ובזק.

תוצאות פרשימות

התוצאה של מגוון צעדים אלה הייתה מרשימה. בשנת 2002 היה המשק שרוי במשבר חריף. לא ניתן היה להשיג דולר אחד הלוואה מחו"ל, שערי הריבית היו בשמים, והבורסה הייתה בתחתית. היה אף חשש, שבנק גדול יתמוטט וימשוך אחריו לתהום את המשק כולו.

אבל מיד לאחר שנתניהו הציג את תכניתו, חל שינוי. שערי הריבית החלו לרדת, הבורסה החלה לעלות, המשק יצא מהמשבר, והחלה צמיחה שהגיעה ב-2004 ל-4.3%, לאחר שלוש שנים של מיתון כבד. מתברר, שנכון להוריד את הוצאות הממשלה, מה שמאפשר הורדת מיסים. הוכח גם, שנכון להפריט חברות ממשלתיות, כי הממשלה, פשוט, אינה יודעת לנהל עסקים. הוכח אף, שנכון לבצע רפורמות המגבירות תחרות ומורידות מחירים לכל אזרח.

התברר גם, כי ישראלים מוכנים לחזור לעבוד. 150 אלף ישראלים חזרו למעגל העבודה בשנתיים האחרונות, לא רק בהיי-טק, אלא גם במסחר, בשירותים, בתיירות ובמשק בית.

"כאשר אני מסתכל על ההיסטוריה של המשק הישראלי, אני רואה סיפור הצלחה לא קטן", אמר פרופ' סטנלי פישר בטקס מינויו לנגיד בנק ישראל, במאי 2005.

ואמנם, מבט לאחור, ל-57 שנות קיום המדינה, מגלה שיעור צמיחה שנתי ממוצע של 6.5%, שיעור גידול מרשים ביצוא של 11.4% לשנה, והכנסה לנפש העומדת כיום על 17,000 דולר – המקום ה-24 בעולם.

הישג נוסף של המשק הוא סדרת הרפורמות המקיפה שעבר ב-20 השנים האחרונות. בתחום הריאלי מדובר ב"תכנית חשיפה" שביטלה ב-1991 את מגבלות היבוא ממדינות דרום מזרח אסיה, מזרח אירופה ודרום אמריקה. התוצאה היא זרימה ארצה של סחורות זולות, שאילצו את התעשייה הישראלית להתייעל ולעבור לתחומים מתוחכמים וכדאיים יותר. פעם, כדי לקנות חולצה או טלוויזיה, היית צריך לשבור תכנית חיסכון... היום, עקב היבוא הזול, המחירים בארץ נמוכים ומעלים את רמת החיים של כלל הציבור.

התחום השני בו בוצעה רפורמה מקיפה, הוא השווקים הפיננסיים. עד 1985 שלטה הממשלה ללא מיצרים בשוק ההון. היא קבעה מי יקבל אשראי ובאיזה מחיר. המקורבים לצמרת קיבלו הרבה, הרחוקים לא קיבלו דבר. הבנקים שימשו רק כזרוע הביצועית של הממשלה.

אבל בשנות ה-90 "הפריט" בנק ישראל את האשראי, כלומר העביר לבנקים את הזכות לקבוע מי יקבל אשראי ובאיזה מחיר – על בסיס עסקי ובלי מעורבות ממשלתית כלל. השינוי הזה הזרים דם חדש בעורקי הכלכלה ואפשר פיתוח וצמיחה.

לאחר מכן, בדצמבר 2001, בוטל לחלוטין הפיקוח על מטבע חוץ. היום יכול כל אזרח ישראלי להחזיק מטבע חוץ בכל כמות, להשקיע בחו"ל כמה שירצה – והתוצאה: זרימה פנימה של דולרים במקום בריחתם החוצה – כמו שהפחידו רבים.

גם ניהול התקציב עבר מהפכה. לאחר שנים ארוכות בהן לא הייתה משמעת תקציבית, נכנסה הממשלה למשטר של גירעון נמוך וירידה הדרגתית בהוצאותיה. במקביל, נלחם בנק ישראל באינפלציה, והצליח להביא את המשק ליציבות מחירים.

וכך, לאחר 57 שנות עצמאות, המשק הישראלי כיום הוא משק פתוח, תחרותי, מודרני ויציב מבחינה פיננסית. אך למרות זאת, אין הוא מצליח למצות את מלוא פוטנציאל הצמיחה שלו, ואין הוא מצליח להוריד את מספר העניים.

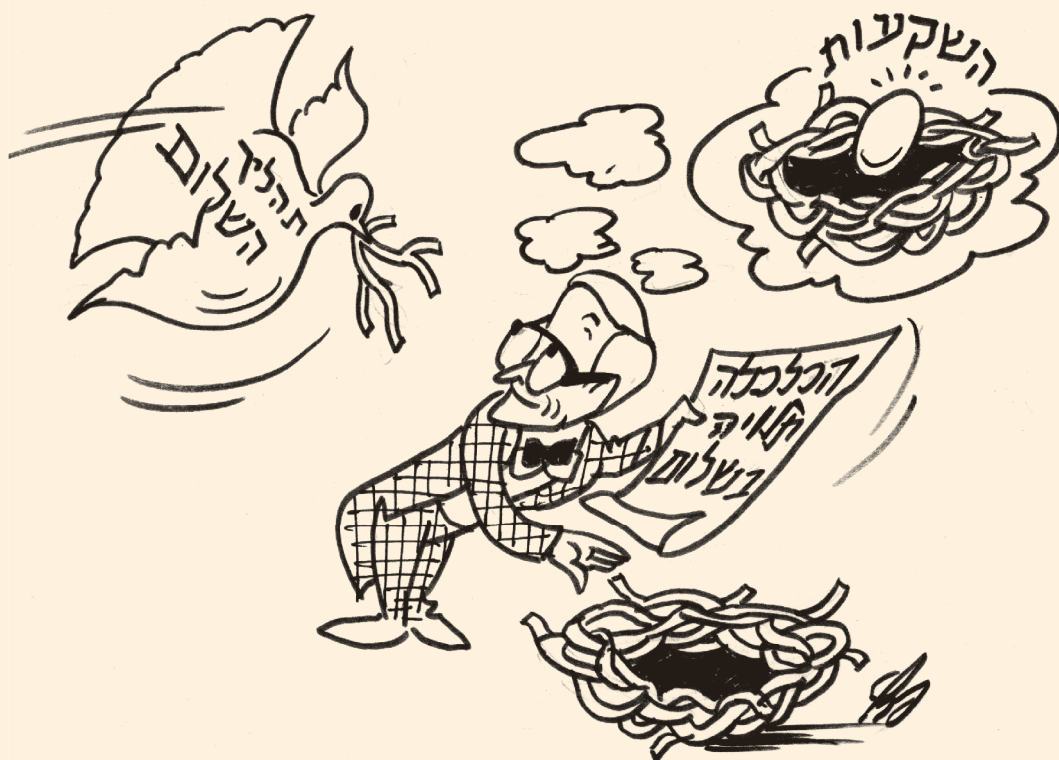
מדוע?

פנוע הורדת המיסים

בינואר 2003 ניצח אריאל שרון בבחירות ומינה באופן מפתיע את בנימין נתניהו לשר האוצר. נראה היה כאילו נתניהו חיכה להזדמנות זו כל חייו. הוא נכנס למשרד עם בשורה חדשה: כלכלה חופשית.

נתניהו הציג מדיניות הבנויה על שלושה מרכיבים: הראשון: דיאטה חריפה ל"שמן" מול עידוד מסיבי ל"רזה". "השמן" הוא הממשלה,

מהפכת הצמיחה	
2001	-0.9%
2002	-0.7%
2003	+1.3%
2004	+4.3%
2005	?,4% ,?5% א 6%?

– ונתון כזה עדיין לא נראה באופק. כמו כן, התיירים לא חזרו עדיין בקנה מידה גדול, וכינוסים בינלאומיים – הס מלהזכיר. לשם כך צריך ליצור אווירה של שלום, שקט ויציבות.

מבט לעתיד

בנאום ההכתרה שלו לנגיד, במאי 2005, אמר פרופ' סטנלי פישר: "כדי להשיג את מלוא פוטנציאל הצמיחה של המשק נחוצה ציפייה ריאלית לשלום". פישר קושר תמיד, ובאופן ברור, בין הצמיחה למצב המדיני. הוא סיפר, שכאשר בישר לחבריו בניו-יורק שהוא עומד לעלות לישראל, הם פקחו זוג עיניים תמהות: "לבטח תצטרך ללכת שם עם פלוגת אנשי ביטחון שישמרו עליך כל הזמן". כן. זו התדמית של ישראל בניו-יורק, אז תארו לעצמכם את התדמית בשאר העולם.

ברור וידוע, שאף לא אחד רוצה להשקיע במדינה בה קיים חשש מהתלקחות ומטרור. לכן, כדי למצות את מלוא פוטנציאל הצמיחה, כדי להשיג צמיחה של 6% לשנה, כדי להגיע למקום העשירי באירופה, צריך לחבר בין כלכלה לפוליטיקה, צריך להשיג שקט ויציבות – ואת זה ניתן להשיג רק באמצעות תהליך שלום. לכן, טוב ויפה שנתניהו ביצע צעדים כלכליים חשובים בכיוון של כלכלה חופשית, אך אם רוצים להגיע לעשירייה הפותחת בעולם, צריך לפעול באפיק המדיני.

אם ההתנתקות מעזה תהיה מבוא לתהליך שלום, זו תהיה תרומתו הגדולה של ראש הממשלה להשגת צמיחה מהירה, ירידה באבטלה ומלחמה בעוני. מעולם לא היו הכלכלה והחברה תלויים כל-כך בתהליכים מדיניים.

הבעיה החברתית

אך למרות הישגי הצמיחה, היא לא חדרה באופן שווה לכל שכבות הציבור. בפריפריה היא כמעט ואינה מורגשת. היא אף לא הגיעה לענף הבנייה. נהנים ממנה בעיקר השכבות המבוססות, והמשמעות החמורה היא: הגדלת מספר העניים והרחבת הפערים בחברה. ניתן לטעון, שהצמיחה והורדת המיסים יגיעו גם לעניים. עובדה ש-80% מהמצטרפים החדשים למעגל העבודה הם מהשכבות החלשות. אך אין זה מספיק. צריך לעשות הרבה יותר מכך. עם תוספת המיסים שמתקבלים עכשיו כתוצאה מהאצת הצמיחה, צריך לממן עזרה נוספת לאלה שזקוקים לה: קשישים שאין להם הכנסה נוספת, חולים, נכים ומי שאינם יכולים לעבוד. במקביל, יש לעודד את היציאה לעבודה בעזרת כלים שונים, כמו למשל, סבסוד מעונות יום לנשים חד הוריות, סבסוד הנסיעה לעבודה, השקעה גדולה יותר בחינוך, בהכשרה מקצועית ובתכנית ויסקונסין – כי העבודה היא התשובה הנכונה לעוני.

מקום עשירי בעולם

באפריל 2005 הציג נתניהו את החזון הכלכלי שלו לשנים הקרובות: "להגיע בתוך 10 שנים לעשירייה הפותחת בעולם מבחינת רמת החיים וההכנסה לנפש".

אבל כדי להעלות את רמת החיים, להקטין פערים ולהוריד אבטלה, צריך המשק לצמוח בקצב של 6% לשנה במשך כל אחת מ-10 השנים הבאות – וזו משימה קשה ביותר. כדי להשיג אותה צריך להגדיל את ההשקעות ולמשוך ארצה חברות רב-לאומיות גדולות. כאשר המשק הישראלי צמח באמצע שנות ה-90 בקצב מהיר של 7% לשנה, ההשקעות עלו אז בשיעור של 10%-15% שנה אחר שנה